

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТОВОГО НАВЧАННЯ В МЕТОДИЦІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкрито аспекти методики формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів на діяльність в умовах сільського соціуму із застосуванням технології контекстового навчання, теоретична основа якого ґрунтується на принципі «навчання через діяльність». Наведено приклади прийомів професійно спрямованого навчання на лекції, соціально-педагогічних ситуацій. Описано навчальну ділову гру «Соціальне інспектування», яка передбачає імітацію соціального інспектування неблагополучних сімей.

Ключові слова: педагогічна технологія; соціальний педагог; професійна спрямованість; контекстове навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Педагогічну технологію будемо розуміти як сплановану організацію педагогічного процесу, що складається із дієвих методів, засобів, форм, процедур і умов (розробленого проекту), та за якої гарантовано досягаються високі результати. Вона має забезпечити інформування, адаптацію, орієнтування, розвиток майбутніх соціальних педагогів, що допомагає їм рухатися від усвідомлення суті й значущості соціально-педагогічної діяльності до професійного виконання функцій; використання технологій організації діяльності у соціально-педагогічній сфері села; уміння самостійно моделювати конкретні форми соціально-педагогічної роботи залежно від її напрямку і категорій клієнтів; творчо вирішувати нетипові професійні ситуації; уміти співпрацювати із представниками інших професій; сприяє формуванню пізнавальних потреб у знаннях, високих мотивів навчання та прагнення до самоосвіти.

Мета статті полягає в розкритті методики формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів із застосуванням технології контекстового навчання, що спрямована на отримання бажаного результату діяльності, можливості його відтворення у певних параметрах: професійна соціально-педагогічна діяльність в умовах сільського соціуму.

Завданнями статті є окреслити поняття «технологія контекстового навчання» та навести конкретні приклади її застосування.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми. Нині існує значна кількість наукових досліджень, які присвячені питанням технології контекстового навчання. Це праці А. Вербицького, Д. Чернілевського, Н. Борисової, П. Лузана та ін., в яких, на основі модифікованої технології активного навчання, реалізовується принцип «навчання через діяльність». У методиці формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів, запропо-

нованій О. Москалюк, застосування контекстового навчання дозволило навчальну інформацію студентам подавати через розв'язання професійних задач.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Не зважаючи на надбання попередників, технологія контекстового навчання не отримала достатньої реалізації саме у методиці формуванні професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів села.

Виклад основного матеріалу. Теоретична основа контекстового навчання ґрунтується на принципі «навчання через діяльність»; технологічному підході до організації навчального процесу; змістовно утворюючій категорії «контекст». Автор контекстового навчання А. Вербицький [2] переконливо доводить, що «послідовна трансформація однієї форми навчання в іншу все більш наближається до форм організації професійної діяльності, але не втрачає своїх педагогічних властивостей і можливостей» [2, с. 98]. Окрім цього, технологія контекстового навчання є сукупністю предметних завдань, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій соціально-психологічної взаємодії, характерних для відповідної практичної діяльності [3].

Слушну думку висловив О. Заболотній [5] про те, що контекстове навчання найбільш повно відповідає поняттю «педагогічна технологія», оскільки передбачає весь ланцюжок логічно впорядкованих кроків, актів і циклів, які здійснюються від дня вступу студента до навчального закладу, до його закінчення.

У контекстovому навчанні А. Вербицький [2] визначає такі форми організації діяльності студентів: навчальна діяльність академічного типу, де провідна роль відводиться лекції, семінару; квазіпрофесійна діяльність, що передбачає ділові й інші ігрові форми; навчально-професійна діяльність включає науково-

дослідну роботу, виробничу практику, «реальне» дипломне проектування і перехідні від однієї базової форми організації навчання до іншої, якими можуть виступати будь-які, що працюють на реалізацію цілей і специфіку змісту освіти.

Переходячи від однієї базової форми діяльності до іншої, майбутні соціальні педагоги отримують можливість розвинути практику застосування навчальної та наукової інформації при здійсненні навчальної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності, оволодіваючи при цьому професійним досвідом та отримуючи можливість, через виконання конкретних професійних ролей, природного входження в майбутню професію, що сприяє ефективному формуванню професійної спрямованості.

Загальновідомо, що провідними формами організації навчання у ВНЗ є заняття академічного типу: лекція, семінар, практичне заняття, лабораторна робота, індивідуальні заняття, самостійна робота, консультації. Пояснювально-ілюстративні та інформаційні лекції передують проблемним, а класичні семінари – поєднуються з пошуковими, творчими.

У методиці формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів передусім активно використовувалися проблемні лекції, семінарсько-практичні заняття, де популярними були методи, що дають можливість змоделювати професійні ситуації, сформувані у студентів позитивні стереотипи виконання професійних дій, збагатити соціальний досвід, отримати відомості про закономірності фахової діяльності в умовах сільського соціуму. Цьому сприяють, за визначенням І. Буцика, П. Лузана, В. Манька [1; 7; 8], «методи активізації навчально-пізнавальної діяльності», які учені класифікують за двома ознаками: імітація майбутньої фахової діяльності й застосування гри.

Зосередимося на розгляді прийомів професійного спрямування навчання майбутніх соціальних педагогів на лекції. Наприклад, при традиційному розкритті теми «Державно-правові основи соціальної роботи в Україні» дисципліни «Історія соціальної роботи» викладач послідовно розкриває питання: нормативно-правові аспекти і соціальні гарантії захисту прав і свобод особистості; основні принципи Державної молодіжної політики; правові норми соціального захисту життя і охорони здоров'я населення; реалізація державних і галузевих програм соціальної підтримки різних категорій населення в Україні.

З метою формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів села варто, при розгляді кожного питання, робити акцент на специфіці сільського регіону. Зокрема при розгляді питання, присвяченого Державній молодіжній політиці, обов'язково зупинитися на діяльності сільського ЦСССДМ (передісторія організації; нормативно-правові документи, що регламентують його діяльність; основні принципи і напрями, категорії суб'єктів соціально-педагогічної діяльності тощо). Розкриваючи питання «Реалізація державних і галузевих програм соціальної підтримки різних категорій населення в Україні», зосередити увагу на тих програмах, які найбільше стосуються сільського населення (Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року;

Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки та ін.).

Якщо на лекційному занятті реалізується семіотична навчальна модель, що передбачає процедуру передачі й засвоєння студентами знакової інформації, то імітаційна навчальна модель представлена у квазіпрофесійній діяльності в аудиторних умовах, коли відтворюється предметний та соціальний зміст засвоєваної діяльності. Отже, основою взаємодії викладача й студента стає соціально-педагогічна ситуація з її предметною та соціальною неоднозначністю. Т. Кудрявцев [6] указує, що алгоритму розв'язання задачі не існує, студент самостійно знаходить раціональні шляхи вирішення проблемних питань: опис задачі не містить чіткого формулювання умов, вимог та проблем, проте останні завжди мають там місце.

Наведемо приклад. На семінарському занятті, відведеному на опрацювання вказаної теми, після доповіді студентів щодо діяльності сільського ЦСССДМ, викладач наводить таку соціально-педагогічну ситуацію. Названі пріоритетні напрями соціально-педагогічної роботи для сільських та селищних ЦСССДМ (профілактика ВІЛ/СНІДу та наркозалежної поведінки серед дітей, підлітків та молоді; здійснення соціально-профілактичної роботи щодо формування у дітей, підлітків та молоді засад здорового способу життя; соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях; підтримка фізичного та психічного стану дітей та молоді з функціональними обмеженнями, адаптація та інтеграція їх у суспільство) проранжуйте у порядку їх важливості. Обгрунтуйте Вашу точку зору та запропонуйте конкретні форми роботи і заходи щодо одного із напрямів соціально-педагогічної роботи. При цьому покажіть розподілення функцій між Вами та іншими посадовими особами, що будуть задіяні до роботи. При відповіді використайте знання із інших дисциплін та досвід, здобутий під час практики.

Навчальна ділова гра є «...методом продуктивного навчання, що передбачає імітацію, моделювання деякої реальної дійсності в умовах створення ігрових проблемних ситуацій, вирішення яких на кожному етапі навчання пов'язане з розвитком у студентів творчого і практичного мислення, формуванням умінь аналізувати спільну діяльність, приймати конструктивні рішення, з'ясуванням професійних норм спілкування» [7, с. 311]. Основні вимоги до організації ігрових занять, які складають інтерес, ґрунтовно розкриті у надбаннях учених [1; 2; 4; 5; 7; 9].

При розробці навчальної ділової гри використано обґрунтовані В. Платовим [9] ознаки, які є одночасно і критеріями її розробки. Критерій «Наявність моделей управління і середовища» характеризує навчальну ділову гру як форму, де застосовується імітаційний метод, коли представляється діяльність фахівців щодо розв'язання складних комплексних проблем управління соціально-економічними системами на основі реальної інформації. Критерії «Наявність ролей», «Відмінність ролевих цілей», «Взаємодія учасників, що виконують певні ролі» характеризують пропоноване заняття як гру, де учасники програють умовні ролі, діють «як у житті», співпрацюючи у процесі розв'язання типових

професійних задач за відповідними ігровими правилами. Ознаки «Наявність спільної мети у всього ігрового комплексу» і «Коллективне вироблення рішень учасниками гри» дозволяють віднести навчальну ділову гру до групових технологій навчання. Критерій «Реалізація у процесі гри «Ланцюжка рішень» вказує на наявність у діловій гри кількох етапів, а рішення кожного наступного ґрунтується на результаті рішення попереднього. Ознака «Багатоваріантність рішень» свідчить про проблемний зміст пропонованих гравцям ситуацій. «Управління емоційною напругою» ознака, яка свідчить про те, що у перебігу гри потрібно керувати емоціями учасників й до того ж уміло спрямовувати емоційний запас на досягнення навчально-виховних цілей. Насамкінець ознака «Розгалужена система індивідуального або групового оцінювання діяльності учасників гри» дозволить об'єктивно оцінити кожного учасника, залучаючи до цього всю аудиторію.

Наголосимо, що успішність проведення гри залежить від: атмосфери довіри, що панує серед учасників, їхньої упевненості у власних силах, чіткості розподілених обов'язків. Викладач, як організатор гри, має досконало володіти педагогічною майстерністю; уміти вести діалог; підтримувати серед учасників довірливі й дружні стосунки; формувати у студентів основи педагогічної культури; контролювати дії учасників гри; відмічати помилки й вдалі рішення; підсумовуючи гру, разом з аудиторією, об'єктивно оцінити кожного учасника.

Навчальна ділова гра «Соціальне інспектування» передбачає імітацію соціального інспектування неблагополучних сімей. Вибір тематики гри зумовлений тим, що соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях є одним із пріоритетних у сільській громаді. Заняття передбачало створення організаційно-педагогічних умов, що дозволяло використати учасникам комплекс психолого-педагогічних і методичних знань із навчальних дисциплін, що вивчають майбутні соціальні педагоги.

Навчальна ділова гра «Соціальне інспектування» здійснюється за такими напрямками: а) формувати у майбутніх соціальних педагогів уміння проводити соціальне інспектування сільської сім'ї; б) поглибити знання, уміння і навички студентів щодо забезпечення супроводу неблагополучних сімей; в) ознайомити їх із функціональними обов'язками працівників у справах неповнолітніх, дільничного інспектора міліції, виконавчих органів місцевої влади щодо здійснення соціального інспектування на селі; г) сформувати уміння розподіляти обов'язки та працювати в групі.

Зауважимо, що успішність відтворення фахової діяльності у грі залежить безпосередньо від мотиву, що виникає у майбутнього соціального педагога під час виконання певної ролі. Мотив переважно пов'язаний із зацікавленістю сюжетом, правилами, яких студенти дотримуються у грі [10], а часом з вирішенням задач, змістом матеріалу, розкритого на занятті. Мотив спонукає до появи мети пізнання, суть якої в тому, щоб збагнути систему дій у грі, необхідну для успішного виконання студентом ролі, чому мають слугувати наявні у нього знання, уміння, навички.

У грі задіяна академічна група бакалаврів за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка», яка

розподіляється на дві підгрупи. Готуватися до гри студенти починають за 10-14 днів. Кожна група складається з осіб, які виконують ролі працівника у справах неповнолітніх, дільничного інспектора міліції, голови сільської ради та членів неблагополучних сімей. Ролі розподіляються з урахуванням уподобань учасників. Очолює кожную підгрупу «Соціальний педагог», якого обирають методом голосування учасники заняття завчасно і самостійно.

Навчально-ділова гра «Соціальне інспектування» складається з етапів:

Етап 1. Загальний інструктаж учасників гри, розподіл ролей з видачею інструктивних вказівок їхнім виконавцям. Повідомлення завдань кожній групі: підготуватися до соціального інспектування за вибором (сім'ї, з якої діти перебувають на обліку в органах внутрішніх справ, у службі у справах неповнолітніх тощо та дорослі члени сім'ї, які перебувають на обліку в наркологічному диспансері, в органах внутрішніх справ, порушують морально-етичні та правові норми суспільства), але не дублювати завдання. Кожна підгрупа має дізнатися інформацію про неблагополучні сім'ї та підготувати відповідні матеріали для соціального інспектування (наказ про призначення інспектуючого, бланки актів обстеження сім'ї, картки обліку роботи з клієнтами ЦСССДМ). На обстеження сім'ї відводиться до 15 хв. Крім того, кожна група отримує завдання: підготувати, за результатами інспектування, пропозиції з метою вирішення проблем неблагополучної сім'ї.

Сформоване журі представляють 3-4 науково-педагогічні працівники з досвідом викладання соціально-педагогічних дисциплін та проведення практик. Членів журі, з метою об'єктивного оцінювання учасників, забезпечують прикладами оформлення документів соціального інспектування.

Етап 2. Імітація проведення соціального інспектування. Кожна із сформованих груп по черзі розпочинають соціальне інспектування. Отримана інформація про: склад сім'ї, ступінь спорідненості, дата народження, місце його роботи або навчання, аналіз умов проживання, харчування, навчання, інформація щодо забезпечення захисту прав, свобод та інтересів дітей, будь-яких форм насильства у сім'ї, характеристика сім'ї, проблеми сім'ї та її оцінка, причини їх виникнення тощо заноситься в акти обстеження неблагополучної сім'ї. Відповідно до конкретного випадку, члени групи скоординують свої дії. Студенти із групи-конкурента та журі уважно слідкують за діями колег та можуть у кінці обстеження ставити запитання щодо дій кожного із учасників та перебігу соціального інспектування. Орієнтовний час – 35-40 хвилин.

Журі оцінює уміння кожного із учасників гри (ведення діалогу, правильне виконання ролі, оформлення відповідних документів, активність у грі).

Етап 3. Імітація засідання робочої наради сільського ЦСССДМ. Спираючись на ці обстеження, вирішується питання щодо належності чи неналежності клієнта до категорій сімей, з якими працює сільський ЦСССДМ, та взяття чи невзяття сім'ї під супровід. За заздалегідь розробленим сценарієм, соціальний педагог, заслухавши думки колег, їх поба-

жання, наприкінці сам дає характеристику обстеженій сім'ї. У засіданні робочої наради беруть участь усі присутні, які також залучаються до дискусії. За підсумками обговорення результатів соціального інспектування має бути складена форма 2-А – «Первинне обстеження та прийняте рішення щодо статусу сім'ї».

Журі оцінює цей документ і адекватність зробленого висновку, а також перебіг засідання робочої наради сільського ЦСССДМ, об'єктивність, грамотність оформлення документів, активність учасників, точність виконання тієї чи іншої ролі. Орієнтовний час – 20-25 хвилин.

Етап 4. Аналіз результатів навчальної ділової гри (дискусія). Підведення підсумків, вручення нагород переможцям.

Наголосимо, що з позиції формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів навчальна ділова гра «Соціальне інспектування» дає змогу кожному студенту «приміряти» на себе конкретну роль та спробувати попрацювати у команді, усвідомити важливість і відповідальність майбутньої

фахової діяльності, зокрема у прийнятті рішень, навчитися спілкуватися у трудовому колективі, змоделювати технології здійснення соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями клієнтів.

Висновки дослідження і перспективи подальшого розгляду. Соціально-педагогічні ситуації та ділові ігри сприяють активному включенню майбутніх соціальних педагогів у різні види професійної діяльності та спілкування, дозволяють проявляти індивідуально-творчий стиль роботи, формують відповідальність за виконання справи, уміння приймати рішення, співпрацювати з іншими учасниками діяльності, формувати професійне мислення, а в цілому сприяють професійному спрямуванню на здійснення соціально-педагогічної діяльності у сільському регіоні.

Квазіпрофесійна діяльність майбутніх соціальних педагогів поступово трансформується у навчально-професійну, важливою формою здійснення якої є науково-дослідна робота, з якою ми пов'язуємо перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буцик І. М. Методичні засади продуктивного навчання з курсу «Сільськогосподарські машини» у вищих аграрних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. М. Буцик ; Нац. аграр. ун.-т. – К., 2005. – 243 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе. Контекстовый поход : [метод. пособ.] / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
3. Вербицкий А. А. Технология контекстного обучения в системе повышения квалификации / А. А. Вербицкий, Н. В. Борисова. – М. : Наука, 1989. – 147 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Заболотній О. А. Педагогічні умови формування дидактичної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. А. Заболотній ; Нац. ун.-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 251 с.
6. Кудрявцев Т. В. Психология технического мышления. Процесс и способы решения технических задач / Т. В. Кудрявцев. – М. : Педагогика, 1975. – 303 с.
7. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / П. Г. Лузан ; Ін-т пед. АПН України. – К., 2004. – 505 с.
8. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / В. М. Манько ; Тернопіль. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – К., 2005. – 400 с.
9. Платов В. Я. Деловые игры / В. Я. Платов. – М. : Профиздат, 1991. – 79 с.
10. Трайнев В. А. Деловые игры в учебном процессе. Методологические разработки и практика проведения / В. А. Трайнев. – М. : Изд. дом «Дашков и К», 2002. – 359 с.

*О. В. Васюк,
НУБіПТУ, г. Киев, Украина*

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КОНТЕКСТОВОГО ОБУЧЕНИЯ В МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

В статье раскрыты аспекты методики формирования профессиональной направленности будущих социальных педагогов на деятельность в условиях сельского социума с применением технологии контекстного обучения, теоретическая основа которого основывается на принципе «обучение через деятельность». Приведены примеры приемов профессионально направленного обучения на лекциях, социально-педагогических ситуаций. Описана деловая игра «Социальное инспектирование», которая предусматривает имитацию социального инспектирования неблагополучных семей.

Ключевые слова: педагогическая технология, социальный педагог, профессиональная направленность, контекстное обучение.

**THE APPLICATION OF TECHNOLOGY OF THE CONTEXTUAL EDUCATION IN THE
METHODOLOGY OF FORMING PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE**

The article highlights the aspects of the method of formation of future social pedagogues professional orientation towards work in a rural society using context technology of education, theoretical framework of which is based on the principle of «learning by doing». Examples of application of methods of professionally directed training during lectures, social and educational situations are provided. A business game «Social inspection», which provides a simulation of such inspections of disadvantaged families, is described.

Keywords: *educational technology; social pedagogue; professional orientation; training's context.*

Рецензенти: *Лузан П. Г., д. пед. н., професор;*
Білан Л. Л., к. пед. н., доцент.

© Васюк О. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 22.11.2014